

МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

METHODOLOGY FOR CONDUCTING A PEDAGOGICAL EXPERIMENT ON THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE RESERVE OFFICERS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

Стаття присвячена методології проведення педагогічного експерименту з формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу у системі вищої освіти. Досліджено необхідність розробки та вдосконалення методології проведення педагогічних експериментів як ефективного інструменту вивчення, перевірки та оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ.

Проаналізувати методологію проведення експериментальних досліджень процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ, а також визначити ключові підходи до цього процесу та сучасні тенденції його розвитку у військовій освіті.

Дослідження проводилося з використанням методів аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, систематизації та абстракції. Запропоновано комплексну систематизацію підходів до структури проведення експериментальних досліджень професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу з урахуванням особливостей військової служби та вимог сучасного безпекового середовища. Автор пропонує оригінальне бачення в науковому обґрунтуванні та розробці комплексної методики проведення педагогічного експерименту, спрямованого на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу в системі вищої освіти.

Отримані результати показують, що розроблена методологія проведення педагогічного експерименту може бути використана в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів запасу у вищих навчальних закладах для підвищення ефективності розвитку їх професійних компетентностей.

Дослідження обґрунтувало, що ефективне формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу в системі вищої освіти вимагає науково обґрунтованої методології педагогічного експерименту. Застосування різних підходів дозволило визначити рівень професійної компетентності та підтвердити ефективність розробленої методології у підвищенні професійної підготовленості, мотивації, здатності до саморозвитку та оптимального прийняття рішень у складних умовах військово-професійної діяльності.

Ключові слова: майбутній офіцер запасу, методика дослідження, професійна компетентність, педагогічний експеримент, військова підготовка, військова освіта, заклад

вищої освіти, вищій військовій навчальних заклад.

The article presents a methodology for conducting a pedagogical experiment on the formation of professional competence of future reserve officers in the higher education system.

It The necessity of developing and improving the methodology for conducting pedagogical experiments as an effective tool for studying, testing, and optimizing the process of forming the professional competence of future reserve officers of the ground forces has been investigated.

To analyze the methodology for conducting experimental research on the process of forming the professional competence of future reserve officers of the ground forces, as well as to identify key approaches to this process and current trends in its development in military education.

The study was conducted using methods of analysis, synthesis, generalization, comparison, systematization, and abstraction. For the first time, a comprehensive systematization of approaches to the structure of conducting experimental research on the professional competence of future reserve officers has been proposed, taking into account the peculiarities of military service and the requirements of the modern security environment. The author offer an original vision in the scientific justification and development of a comprehensive methodology for conducting a pedagogical experiment aimed at forming the professional competence of future reserve officers in the higher education system.

The results obtained show that the developed methodology for conducting a pedagogical experiment can be used in the process of professional training of future reserve officers in higher education institutions to improve the effectiveness of developing their professional competencies.

The study substantiated that effective formation of professional competence of future reserve officers in the higher education system requires a scientifically sound methodology of pedagogical experiment. The application of various approaches made it possible to determine the level of professional competence and confirm the effectiveness of the developed methodology in improving professional preparedness, motivation, ability for self-development, and optimal decision-making in complex conditions of military-professional activity.

Key words: future reserve officer, research methodology, professional competence, pedagogical experiment, military training, military education, higher education institution, higher military educational institution.

УДК 378.1:355

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/89.51>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Шемчук В.А.,

orcid.org/0000-0001-8873-0443

канд. пед. наук, ст. дослідник, докторант наукового відділу організації підготовки та атестації науково-педагогічних кадрів науково-методичного центру організації наукової та науково-технічної діяльності Національного університету оборони України

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах реформування системи військової освіти та поступової інтеграції України до європейського безпекового простору особливого

значення набуває якісна підготовка резервних офіцерів, здатних ефективно виконувати службово-професійні завдання в умовах воєнного стану та гібридних загроз. Російсько-українська війна, динаміка ведення бойових дій, трансформація

змісту та форм військової діяльності, а також підвищення вимог до якості підготовки офіцерських кадрів зумовлюють необхідність глибокого переосмислення підходів до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу.

Це актуалізує необхідність розроблення та вдосконалення методології проведення педагогічного експерименту як ефективного інструменту вивчення, перевірки й оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ. Наявні суперечності – між потребою у якісному вдосконаленні підготовки офіцерів запасу та обмеженістю науково-методичних і матеріальних ресурсів, між вимогами замовників і реальним рівнем практичної готовності випускників, між фрагментарністю навчального досвіду та необхідністю його системної інтеграції у майбутню професійну діяльність, між потребою у сучасній системі моніторингу компетентностей і застарілими методами їх оцінювання – потребують наукового осмислення та експериментальної перевірки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичною основою дослідження є положення, ідеї та висновки сучасних українських науковців, що торкаються проблематики формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів. Зокрема, це праці Я. Зорія [1], О. Маркова, Ю. Самсонова та ін. [2], В. Марценківського, Є. Камалова, М. Клонцака [3], В. Мірненка, Д. Вітра, В. Оліфе-рука [4], Л. Олійника [5], В. Петрука [6], В. Шемчука, В. Поливанюка, Ю. Муштатова та ін. [7] та інші науковці.

Окремі аспекти експериментальної діяльності в педагогічному процесі, зокрема питання організації та проведення педагогічного експерименту, висвітлені у наукових працях Н. Ничкало (глосарій основних термінів професійної освіти і навчання) [8], Л. Олійника, В. Шемчука (щодо методики проведення експериментального дослідження) [9–12], В. Ягупова (теорія і методологія військово-педагогічних досліджень) [13], А. Конверського (основи методології та організації наукових досліджень) [14], та інші. Їхні наукові підходи слугують важливим підґрунтям для розроблення власної методики експериментального дослідження.

Окреслені теоретико-методичні позиції є доцільними для застосування в межах нашого дослідження. Тому, обґрунтування методології експериментального дослідження професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу в Україні під час дії правового режиму воєнного стану є своєчасним та актуальним.

Потребують подальшого розкриття методичні засади вибору інструментарію для оцінювання професійної компетентності, критерії її вимірювання, а також специфіка діагностики у закладах вищої освіти.

Метою статті є аналіз методики проведення експериментального дослідження процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ, а також у з'ясуванні ключових підходів до цього процесу й сучасних тенденцій його розвитку у військовій освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Метод або метода (грец. μέθοδος – “шлях крізь”) – означає “шлях дослідження, спосіб пізнання”. Метод науково-педагогічного дослідження – педагогічних процесів формування особистості, встановлення об'єктивної закономірності виховання та навчання. Для того, щоб отримати різнобічні відомості про розвиток особистості, колективу потрібно підібрати комплекс методів, тобто методику дослідження [8; 13]. Методика дослідження – процедура, послідовність здійснюваних пізнавальних і перетворюючих дій, операцій та впливів, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань. Методологія це – система принципів і засобів побудови та організації теоретичної та практичної діяльності, а також наука про цю систему.

Предметом методології військово-педагогічного дослідження є його процес, а результатом – система правил і рекомендацій щодо його організації та проведення.

Методологія – провідна ідея, провідний принцип пізнання і перетворення світу, його філософська, теоретична основа. Методологія наукового пізнання – провідний принцип пізнання – науково-дослідницької діяльності і перетворення досліджуваної дійсності. Методологічні характеристики дослідження – проблема, тема дослідження, актуальність, об'єкт і предмет дослідження, мета, завдання, гіпотеза, методи, наукова новизна, теоретичне значення для науки, практична значущість; усі характеристики дослідження взаємопов'язані, доповнюють один одного [13, с. 438].

Методологічний підхід у військово-педагогічному дослідженні – це сукупність провідних концептуальних дослідницьких ідей щодо його організації та проведення, що визначає загальну наукову світоглядну позицію дослідника, вихідний принцип, ключову його наукову позицію і фундаментальні переконання, які складають основу його методологічної та дослідницької компетентності, формують стратегію дослідницької діяльності в педагогічній науці взагалі і щодо конкретного дослідження, зокрема [13, с. 24], також виділимо функції методологічних підходів у педагогічних дослідженнях, таких як: дослідницько-методологічна, пізнавально-прогностична, праксеологічна, діагностична.

Методикою педагогічного дослідження – сукупність прийомів, способів організації і регуляції педагогічного дослідження, порядок їх впровадження і інтерпретації отриманих результатів при досягненні певної наукової мети.

Загальна методика військово-педагогічного експерименту складається з трьох періодів підготовчого, реалізаційного і впроваджувального [13, с. 356–357].

До підготовчого періоду належать усі дії дослідника, що створюють необхідні умови або сприяють досягненню основної мети експериментальних досліджень:

1) вибір дослідної проблеми, задачі, ситуації і визначення мети дослідження;

2) формулювання дослідної проблеми, задачі, ситуації;

3) виокремлення та визначення змінних (визначення об'єкта і предмета дослідження);

4) формулювання гіпотез основної і часткових;

5) визначення параметрів критеріїв і показників – верифікації формульованих гіпотез;

6) вибір метод (-ів) та опрацювання техніки дослідження;

7) опрацювання плану дослідження.

До реалізаційного періоду відносять усі дії, що безпосередньо або опосередковано пов'язані з розв'язанням поставленої дослідної проблеми, задачі, ситуації експериментальним шляхом:

8) пошук емпіричних даних з використанням обраних методів і техніки дослідження педагогічного експерименту та його виду;

9) збирання результатів експериментального дослідження та їхній попередній відбір;

10) опосередковані реалізаційні дії.

До впроваджувального, чи заключного, періоду належать усі дії дослідника, пов'язані з безпосереднім впровадженням одержаних рекомендацій та висновків у педагогічну практику:

11) визначення можливостей та обсягу використання одержаних результатів дослідження у військово-педагогічному процесі;

12) визначення можливостей та обсягу поширення отриманих результатів дослідження серед вихователів і вихованців.

Сучасна педагогіка використовує такі методи педагогічних досліджень: педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ю, експеримент, вивчення продуктів діяльності, соціологічні методи, тестування тощо.

Експеримент (від лат. *experimentum* – випробувую) – форма пізнання об'єктивної дійсності, один із основних методів наукового дослідження, у т.ч. і військово-педагогічних явищ. Він пов'язаний із створенням дослідником специфічних експериментальних умов у педагогічному процесі згідно зі його дослідницьким задумом і полягає в їх реалізації, організації цілеспрямованого спостереження за ним і чітке фіксування його протікання та результатів. Його доцільно застосовувати в тих ситуаціях, які необхідно перевірити певні педагогічні гіпотези [13, с. 350].

Військово-педагогічний експеримент – це метод дослідження, який полягає у спеціальній організації

експериментальної діяльності дослідників (наприклад, викладачів і студентів), командирів, вихователів і різних категорій військовослужбовців з метою перевірки й обґрунтування наперед розроблених теоретичних педагогічних припущень чи гіпотез. Якщо гіпотеза знаходить своє підтвердження в військово-педагогічній практиці, то дослідник робить відповідні теоретичні узагальнення і висновки [13, с. 350]. Експеримент дає змогу реєструвати факти, розкривати закономірності, механізми, динаміку, тенденції формування (розвитку), становлення особистості, виявляти можливості для оптимізації цього процесу. Експеримент у військовій педагогіці – один із основних методів наукового експериментального пізнання військово-педагогічної дійсності, який відрізняється від спостереження тим, що дає змогу активно, скеровано впливати на досліджуване явище (педагогічну ситуацію). Будь-який експеримент має такі послідовні етапи [13, с. 351–352]:

– ідентифікація і формування наукового завдання (наукової проблеми) для експериментальної перевірки або спростування;

– виокремлення й визначення змінних – об'єкта та предмета військово-педагогічного дослідження, а також опосередкованих незалежних умов, які у разі потреби можуть мати певний вплив на залежне змінне;

– формулювання гіпотез та конкретизація мети формульованого етапу експерименту;

– конструювання моделі формульованого експерименту, яка включає всі елементи, умови, етапи та взаємини, які передбачені дослідницькою гіпотезою;

– проведення констатувального етапу експерименту та опрацювання всіх результатів; формування на їх основі контрольної та експериментальної груп для проведення формульованого етапу експерименту;

– безпосереднє проведення формульованого етапу експерименту;

– узагальнення результатів експерименту та їх статистичний аналіз, наукова інтерпретація, формулювання практичних рекомендацій для військово-педагогічної практики.

Розроблення методики проведення педагогічного експерименту, спрямованого на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу у системі вищої освіти, постає одним із ключових напрямів удосконалення сучасної військово-професійної підготовки [10, с. 345].

Експериментальне дослідження проходило у Національному університеті оборони України та Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка [10; 12], включало в себе такі етапи:

– теоретико-методологічний аналіз проблеми формування професійної компетентності майбутнього офіцера запасу сухопутних військ;

– проведення емпіричного дослідження: констатувальний та формувальний експерименти.

Професійна компетентність майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ охоплює засвоєння теоретичних знань, практичних умінь та набуття навиків, необхідних для результативного виконання функцій командира тактичної ланки управління, організації та коригування управлінських процесів у підрозділі відповідно до поставлених завдань для військової частини.

Професійна компетентність майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ відображає ступінь володіння необхідними знаннями, вміннями та навичками, що забезпечують успішне виконання функцій командира первинної (тактичної) ланки управління. З психологічної точки зору ця компетентність є характеристикою особистості, яка включає позитивне ставлення до військово-професійної діяльності, здатність до активної, ініціативної та творчої участі у військовій справі, а також уміння адекватно оцінювати ситуацію й приймати обґрунтовані оптимальні рішення в умовах невизначеності [3; 5; 11].

Методика реалізації педагогічного експерименту може розглядатися за кількома етапами [9–10; 13–14]: (констатувальний, формувальний, узагальнення та статистичне).

У відповідності до методики педагогічного дослідження – *перший етап* – констатувальний експеримент першого порядку, який спрямований на визначення наявного на початок експерименту певних характеристик, властивостей і якостей певного досліджуваного соціально-педагогічного явища (ситуацій), що підлягає на етапі формувань експерименту певним експериментальним впливам. На основі отриманих на даному етапі експерименту формуються дві групи учасників: експериментальна та контрольна групи, які з всіма параметрами мають однакові характеристики. Експериментальна група проходить через усі процедури експерименту та формувань експерименту впливу певних чинників та умов, а контрольна – займається традиційним способом і відповідно її результати виступають як зразок (еталон, взірць), за яким будуть порівнювати показники експериментальної групи за результатами формувань експерименту впливу на неї. Константувальний експеримент включає наступні етапи:

- визначення умов чистоти експерименту;
- експертне опитування фахівців щодо визначення компонентів професійної компетентності та їх вагових коефіцієнтів;
- розробка гіпотези дослідження;
- пілотажне дослідження ефективності критеріїв, що визначені в процесі теоретико-методологічного аналізу професійної компетентності.

Метою цього етапу дослідження було визначення компонентів сформованості професійної

компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ, а саме: аксіологічно-мотиваційний, гносеологічний, операційно-діяльнісний та особистісний [10].

Гіпотеза (грец. ὑπόθεσις “підкладка, основа, (основна) думка, тема, припущення”) дослідження визначається в тому, що професійна компетентність майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ набуває ефективності за умови цілеспрямованої професійної підготовки на основі науково обґрунтованої особистісно-орієнтованої методики [8; 13–14]. Результативність функціонування цієї методології залежить від: визначення таксономії її цілей, обґрунтування моделі професійної компетентності майбутнього офіцера сухопутних військ, організації суб’єкт-суб’єктної взаємодії учасників освітнього процесу, врахування їх індивідуальних особливостей, професійного досвіду.

Другий етап дослідження – формувальний експеримент, який реалізується за допомогою спеціально побудованої дослідником експериментальної програми шляхом експериментального впливу на експериментальні групи. Метою формувань експерименту стало формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ засобами особистісно-орієнтованої методики. Завдання формувань етапу [9–10]:

1. Виявити складові професійної компетентності, що сприяють формуванню у ВВНЗ в майбутнього офіцера запасу сухопутних військ професійної компетентності.

2. Здійснити дослідно-експериментальну перевірку в освітньому процесі ВВНЗ особистісно-орієнтованої методики формувань професійної компетентності.

Формувальний експеримент складається із низки послідовних фаз [9, с. 248; 13]:

– вибір контрольних та експериментальних груп, діагностика вихідного рівня сформованості професійної компетентності в майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ контрольних та експериментальних груп;

– попередня діагностика рівня сформованості професійної компетентності в ході освітнього процесу на основі використання педагогічних методів;

– контрольне діагностування майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ у процесі виконання комплексних творчих робіт, оцінки результатів участі в навчальних зборах, захисту проєктів.

Третій етап дослідження – узагальнення та статистичне обґрунтування результатів формувань експерименту та їх порівняння з результатами контрольних груп. Дослідження формувань професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ відноситься до прикладних досліджень, в ході якого здійснюється повний цикл пізнання від проблемних ситуацій, які виокремлені безпосередньо у практиці (проблеми

професійної освіти майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ), через абстрагування у дослідженні (виокремлення компонентів та обґрунтування професійної компетентності у майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ).

Для підтвердження гіпотези дослідження планується використати методи математичної статистики, а саме:

– для визначення розходжень в рівні ознаки, що досліджується (рівень сформованості професійної компетентності) між контрольною та експериментальною групами;

– для оцінки зсуву значень ознаки, що досліджується, у експериментальній групі.

Вибір методів математичної статистики обумовлений умовами проведення дослідження (в першу чергу численністю генеральної сукупності) та потужністю критерію, тобто його здатністю виявляти розбіжності [9–12].

Узагальнюючи вищезазначений матеріал можна виокремити, що результатом впровадження методики експериментального дослідження формування професійної компетентності є здатність майбутнього офіцера запасу сухопутних військ здійснювати діяльність на якісно новому професійному рівні та в подальшому підвищувати на фундаментальній професійній компетентності професійну майстерність. Опанування професійної компетентності майбутніми офіцерами запасу сухопутних військ передбачає засвоєння теоретичних та методологічних основ і практичних способів організації діяльності командира підрозділу тактичної ланки управління, організації та координації службової діяльності в підрозділі відповідно до цілей і завдань покладених на військовою частину.

Отже, професійна компетентність майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ визначається як здатність застосовувати власний військово-професійний потенціал – систему знань, умінь і навичок у сфері всебічного забезпечення діяльності військ – для розроблення й реалізації результативних моделей професійної діяльності. Її формування в системі вищої освіти ґрунтується на взаємозв'язку аксіологічно-мотиваційного, гносеологічного, операційно-діяльнісного та особистісного компонентів, які забезпечують можливість комплексної оцінки рівня підготовленості й подальшого професійного саморозвитку офіцера запасу. У межах педагогічного експерименту така компетентність розглядається як результат цілеспрямованого формування, що включає пізнавальний, діяльнісний та особистісно-мотиваційний процеси, взаємодія яких забезпечує цілісне оцінювання рівня професійності майбутніх офіцерів запасу та їх здатності до подальшого саморозвитку в умовах освітнього середовища закладу вищої освіти.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. У ході проведеного

дослідження з'ясовано, що формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу у системі вищої освіти є складним, багаторівневим і динамічним процесом, який вимагає науково обґрунтованої методології експериментального дослідження. Обґрунтовано, що ефективність цього процесу визначається цілеспрямованістю педагогічного впливу, системністю дій на всіх етапах експерименту, а також гармонійним поєднанням теоретичної підготовки, практичної діяльності та особистісного розвитку майбутніх офіцерів.

Розроблена методика педагогічного експерименту охоплює взаємопов'язані етапи, що забезпечує повний цикл наукового пізнання педагогічного явища. Доведено, що використання системного підходу до організації педагогічного експерименту сприяє підвищенню рівня сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ, що виявляється у зростанні їхньої мотивації до військово-професійної діяльності, підвищенні рівня аналітичного мислення, управлінських умінь, самостійності у прийнятті рішень і готовності до виконання службово-професійних завдань в умовах бойової діяльності.

Таким чином, розроблена методика педагогічного експерименту є ефективним інструментом наукового вивчення та вдосконалення процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу. Її застосування дозволяє здійснювати комплексний моніторинг динаміки розвитку компетентностей, забезпечує зворотний зв'язок у навчальному процесі та створює передумови для впровадження інноваційних освітніх технологій у систему військової освіти України.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні теоретико-методологічних засад оцінювання рівня сформованості професійної компетентності, удосконаленні інструментарію діагностики її компонентів, а також в експериментальній перевірці ефективності новітніх технологій військово-професійної підготовки в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови системи національної безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зорій Я.Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх офіцерів запасу в закладах вищої освіти : дис. ... д. пед. н. : 13.00.04. Автореферат. Хмельницький – 2019. 39 с.
2. Марков О. В., Самсонов Ю. В., Бородін С. В., Шемчук В. А., Атаманенко І. О. Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів різних інституцій сектору безпеки і оборони України в системі вогневої підготовки із використанням сучасних технічних засобів навчання. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Т. 2, № 32. С. 194–198.
3. Марценківський В., Камалов Є., Клонцак М. Оцінювання ефективності функціонування військових навчальних підрозділів у системі підготовки офі-

церів запасу. *Військова освіта* : збірник наукових праць. 2020. № 2(42). С. 174–185.

4. Мірненко В., Вітер Д., Оліферук В. Трансформація системи військової освіти: основні тенденції та перспективи. Збірник наукових праць «*Військова освіта*». 2023. № 2(48). С. 9–17.

5. Олійник Л.В. Професійна компетентність майбутніх офіцерів-зв'язківців: психолого-педагогічний аспект. *Збірник наук. праць Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2005. № 1. С. 166–171.

6. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування базових професійних компетентностей у майбутніх фахівців технічних спеціальностей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Петрук Віталій Анастолійович. Київ, 2008. 274 с.

7. Шемчук В., Поливанюк В., Муштатов Ю., Федоренко О., Одерів А. Модель формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів – фахівців фізичної підготовки і спорту. *Актуальні питання гуманітарних наук ДДПУ ім. І.Франка*. 2020. Т. 4, № 29. С. 240–248.

8. Глосарій основних термінів професійної освіти і навчання : навч. посіб. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Нац. акад. пед. наук України ; [за заг. ред. Ничкало Н. Г.]. К. : АртЕк, 2009. 192 с.

9. Олійник Л. В. Методика проведення експериментального дослідження методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів

військово-соціального управління. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія*. 36 статей. 2014. Вип. 45. Ч.2. С. 246–252.

10. Олійник Л., Шемчук В. Методика проведення експериментального дослідження формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ. Тези доповідей науково-практичної конференції «*Актуальні проблеми розвитку військової освіти і науки: шляхи їх вирішення*», К.: НУОУ, – 2025. С.344–345.

11. Олійник Л. В. Методологія та методи дослідження з проблем навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління. *Нові технології навчання* : Наук.-мет. зб. Ін-ту іннов. техн. і змісту освіти МОН України, 2015, Вип. 84, с. 92–96.

12. Шемчук В. Теоретичні основи констатувального етапу експерименту з формування професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу сухопутних військ. *Проблеми освіти* : збірник наукових праць. Електронне видання ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». К., Вип. 1(102). 2025. С.561-575.

13. Ягупов В. В. Теорія і методологія військово-педагогічних досліджень : підручник. К. : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 444 с.

14. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К. : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 08.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025